

REFERENCES

1. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Kapelyux markiza / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 2 (194). — Myunhen, 1977. — P. 5–8.
2. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Zacharovane kladovy`shhe / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 5 (101). — Myuhxen, 1969. — P. 7–13.
3. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Zbigy` / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 4 (172). — Myuhxen, 1975. — P. 37–49.
4. Andriyenko-Nechy`tajlo M. My`shi / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 11 (47). — Myuhxen, 1964. — P. 8–26.
5. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Nez'yasovana sprava / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch.10 (154). — Myuhxen, 1973. — P. 5–17.
6. Andriyenko-Nechy`tajlo M. Sal`on madam T. / My`khajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 10 (70). — Myuhxen, 1966. — P. 11–19.
7. Andriyenko-Nechy`tajlo M. U pit`mi chasu / My`xajlo Andriyenko-Nechy`tajlo // Suchasnist`. — Ch. 1 (109). — Myuhxen, 1970. — P. 8–21.

УДК 161.2.09+929 Малик

ТЕМА ШКОЛИ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ГАЛИНИ МАЛИК

Фоміна О.В., аспірант

*Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка,
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Україна*

leska_8787@mail.ru

У статті окреслено тему школи у творчості сучасної дитячої письменниці Галини Малик. Охарактеризовано загальні теми школи в українській літературі. Проаналізовано такі твори Галини Малик, як: “Абра&Кадабра”, збірка невеличких анекдотичних творів “Сміятись заборонено!”, вірші дитячої поетеси.

Ключові слова: школа, Галина Малик, сучасна дитяча письменниця, жанр, вірш, повість-сюр.

ТЕМА ШКОЛЫ В ТВОРЧЕСТВЕ СОВРЕМЕННОЙ ДЕТСКОЙ ПИСАТЕЛЬНИЦЫ ГАЛИНЫ МАЛИК

Фомина О.В.

*Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко,
пл. Гоголя, 1, г. Старобельск, Украина*

В статье подчеркнута тема школы в творчестве современной детской писательницы Галины Малик. Охарактеризованы общие темы школы в украинской литературе. Проанализированы такие произведения Галины Малик, как: «Абра&Кадабра», сборник небольших анекдотических произведений «Смеяться запрещено!», стихотворения детской поэтессы.

Ключевые слова: школа, Галина Малик, современная детская писательница, жанр, стих, повесть-сюр.

THE THEME OF THE SCHOOL IN THE WORK OF THE CONTEMPORARY CHILDREN'S WRITER GALINA MALIK

Fomina O.V.

*Luhansk Taras Shevchenko National University,
Gogol square, 1, Starobilsk, Ukraine*

The article highlighted the theme of the school in the work of the modern children's writer Galina Malik. It describes the general topic of the school in Ukrainian literature and analyzes such works of Galina Malik as: “Abra&Kadabra”, a collection of short anecdotal pieces “Forbidden to Laugh”, children's poem of the poetess. Considering the active operation of the school theme in literature of the 2nd half of the 20th century – 1st half of the 21st century, which is dissolved in an array of different genres of works for children and about

children in the work special attention is paid to study the specificity of her interpretation of writers of different styles. This gave the opportunity to observe evolutionary changes in literature for young readers, which was characterized by a gradual departure from the practice of “socialist realism”, the search for new ways of dialogue with the recipient. It is established that one of the priority directions in the development of school themes in the works of Galina Malik is updating the adventure component, the increase in the dynamics of the plot, introducing elements of intrigue, of play, consistent with age-related needs of readers. Adventure small anecdotal paintings by Galina Malik “Laughing prohibited”, the poem “Song of words”, “Obedient letters”, “Letter A”, “Favourite subject”, “Victor knows everything”, “Next”, a novella-sur “Abra&Kadabra” on school reader optimize reception, brightens the constants of literature for children and youth, an originality of children’s world.

The article focuses on the fact that Galina Malik has made a significant contribution to the Treasury of modern literature for children for children of different age categories. In his works, the writer tactfully teaches children of modern school morality.

Each work of Galina Malik, without exaggeration, is a good example of literature in which every time opens a new side of understanding of literary children's space and at the same time the reconstruction of how the school pupils born in realities of information era with all her advantages and losses see world around.

Key words: school, Galina Malik, school, Galina Malik, modern children’s writer, a genre, a poem, a novel-sur.

Дослідник Г. Грабович, розмірковуючи над поняттями жанру і стилю, небезпідставно зазначає: “...жанр – література в мікрокосмі: це й сукупність конкретних текстів, і динаміка співвідношень вартостей, норм, впливів, читацьких виповнених чи невивповнених очікувань. Жанр також стає носієм естетичного осягнення, що є суттю літератури як мистецтва і таким чином стає позачасовим” [1, с. 27]. Його дослідження в невідривній єдності зі стилем постає об’єктивним аналізом літературного процесу з урахуванням як магістральних явищ, так і поодиноких, адже факт їх появи надає їм морального, історичного авторитету: “Тільки тоді історія нашої літератури постане перед нами у всій своїй складності, і, власне, в тій складності буде привабливішою” [1, с. 33].

В українському науковому дискурсі з проблем літератури для дітей та юнацтва радянського періоду була поширена думка, що одним із її *магістральних* явищ є так звана *шкільна проза* – твори, у яких під тим чи іншим кутом зору розглядають проблеми стосунків дітей у навчальному колективі, з учителями, батьками, вибір майбутньої професії, веселі пригоди на канікулах тощо. Цієї думки дотримувалися Д. Білецький, Ж. Букетова, О. Будугай, В. Неділько, Н. Сидоренко та ін. Школа увібрала «майже все: і друзів, і добрих десять років життя, і радість відкриттів, і прикрість невдач, відчуття власного зростання, і народження осмислених понять “я” – “ми”, “хочу” – “треба» [2, с. 112]. Факт виокремлення шкільної прози припадає на 20 – 30-ті роки минулого століття, коли на передній план щодо художньої творчості в радянській літературі почали висуватися дидактично-ідеологічні вимоги, а основною функцією творчості для дітей стала виховна. Ставлячи на перше місце з-поміж набору жанротвірних чинників (обсяг твору, стилістична тональність, сюжетні й композиційні особливості тощо) тематичний складник художньої творчості, радянське літературознавство визнавало створені жанрові різновиди “шкільна повість”, “шкільний роман”, а також “шкільна поезія”.

У середині минулого століття тема школи стала актуальною серед “класиків літератури для дітей та юнацтва” (О. Донченко, О. Копиленко, Ю. Збанацький), яким належало авторство надзвичайно популярних на той час (насамперед у середовищі ідеологічно налаштованої критики) типових “шкільних” текстів, що здебільшого були покликані оспівувати щасливу комсомольсько-піонерську дійсність школярів усуміш з не менш цікавим життям радянських учителів. Очевидно, усе ж більш логічно вести мову про *тему школи*, що реалізується у творах різного жанрового і стильового формату. Її широка популярність серед читачів зумовлена діалогічною природою художньої літератури. Будучи складною системою текстуальних кодів, за допомогою яких організовується фабульний простір, твір, у якому школа присутня на тематичному рівні, містить інформацію про близький дитині

світ, прогнозує читацьке розуміння, підтримує зацікавленість у читанні, провокує реципієнта до обговорення актуальних і близьких йому проблем.

М. Жулинський, розмірковуючи про перспективи розвитку української літератури в посттоталітарному ХХІ столітті, звертає увагу на надзвичайно складний процес вивільнення з колективної свідомості, стереотипного мислення, “із чіпких обіймів брежнєвського ілюзорного статку і дозованої свободи під блюзнірським гаслом “служіння рідному народові”. Письменників радянського періоду, які увійшли в друге тисячоліття, дослідник називає “уламками гігантської планети Імперія”, частками колективного “ми”, ідеологічно згуртованого суспільства” [3, с. 625 – 627].

Ця тенденція стосується й жанрово-стильового виміру літератури для дітей та юнацтва межі ХХ – ХХІ століть. У 50 – 80-ті роки минулого століття задля розкриття підліткових проблем письменники часто вдавалися до художнього узагальнення певної гострої соціальної тези, що супроводжувалось, зазвичай, драматичністю сюжету або посиленням психологізму підлітково-шкільної повісті за рахунок лірико-романтичного чи лірико-психологічного начала. Робилося це, на думку Р. Стаднійчука, з метою привернути увагу до моральних проблем підлітків, зробити максимально виразним сюжет твору і його художньо-естетичний зміст [7, с. 16]. Посилення пригодницького складника у творах на шкільну тему (Вс. Нестайко, Я. Стельмах, А. Костецький, Б. Комар) у 70 – 90-ті роки неминуче призвело до концентрації їх сюжетів, динамічної напруги, креативності дій персонажів, які прагнуть стати самодостатніми особистостями. У силу типологічної спорідненості з реципієнтом – прагнення дитини й підлітка до яскравого, надзвичайного, здатність до співпереживання героям, які долають небезпечні перешкоди, колоритна обстановка, швидка зміна місця дії, велика роль таємниці – пригодницькі твори відповідали підлітково-дитячому досвіду [8, с. 82 – 83].

Особливе місце в доробку письменників II половини ХХ ст. – I половини ХХІ ст. посіли пригодницько-шкільні твори, у яких тема школи поживалена пригодницьким сюжетом. Вони викликають найбільший інтерес сучасних читачів. Способи художнього моделювання пригоди і її вплив на жанрову форму твору, специфіка естетико-художніх пошуків Вс. Нестайка, Я. Стельмаха, В. Бердта, Г. Малик та інші.”Шкільна тема” у творі для дітей та юнацтва зазвичай передбачає, крім дитячих персонажів, і розробку персонажів дорослих.

Мета розвідки – дослідити тему школи у творчості сучасної української дитячої письменниці Галини Малик.

Зважаючи на активну експлуатацію теми школи в літературі II половини ХХ ст. – I половини ХХІ ст., що розчинялася в масиві різножанрових творів для і про дітей, у роботі окрему увагу приділено дослідженню специфіки її інтерпретації письменниками різних стильових напрямів. Це дало можливість спостерегти еволюційні зміни в літературі для юного читача, що характеризувались поступовим відходом від практики “соцреалізму”, пошуком нових шляхів діалогу з адресатом. Встановлено, що одним із пріоритетних напрямів у розбудові шкільної теми у творах Галини Малик є актуалізація пригодницького компоненту, посилення динамічності сюжету, введення елементів інтриги, гри, узгоджених з віковими запитами читачів. Пригодницькі невеличкі анекдотичні твори Галини Малик “Сміятись заборонено”, вірші “Пісня про слова”, “Слухняні літери”, “Буква А”, “Улюблений предмет”, “Знає Вітя все на світі”, “Чергова”, повість-сюр “Абра&Кадабра” на тему школи оптимізують читацьку рецесію, вияскравлюють константи літератури для дітей та юнацтва, своєрідність дитячого світу.

Кожний твір Галини Малик, без перебільшень, є високим зразком літератури, де щоразу відкривається нова грань осмислення письменницею дитячого космосу і водночас

гострішає відтворення того, як бачать навколишнє буття школярі, народжені в реаліях інформаційної доби з усіма її здобутками й втратами.

Повість-сюр “Абра&Кадабра” адресована одночасно дітям і дорослим.

Галина Малик в “Абракадабрі” продовжує розкривати очі читачам на виразкові хвороби суспільства, які кровоточать і потребують кардинального втручання нехай “не хірурга зі скальпелем”, а хоча б письменника з сатирично-іронічним пером.

Навіть діти втягнуті у цей брудний і недосконалий дорослий світ: вони просто пристосовуються до умов життя. Не випадковим у творі “Абра&Кадабра” був вибір почварою першої жертви та помічника. Це учень п’ятого класу гімназії Вася-Денвер, який ненавидів навчання, заздрих крутим хлопцям, бо не мав комп’ютера та найсучаснішого мобільного телефону. А поки цього всього не мав, то виміщав свою злість на слабших однокласниках, собаках, котах. Це типова сучасна цивілізована дитина з не надто забезпеченої сім’ї, де матеріальні проблеми є насущними, а будь-які інші не вирішуються з тої простої причини, що потреби в духовному, моральному, фізичному розвитку просто не існує. І де ж узятися справжнім людським цінностям, якщо вони в цьому суперцивілізованому та до краю зматеріалізованому світі не в ціні. Школяр виявився доволі кмітливим хлопцем: швидко зрозумів, як мати вигоду із ситуації, що склалася. Він стає перекладачем, адже залишається чи не єдиним, хто розуміє людську мову.

Отже, Вася почувається переможцем, героєм свого часу. Йому до рук припливло таке давно жадане багатство. І зовсім неважливо, який обирається для цього шлях – прихований чи прямий шантаж, вимагання, погрози: гімназист Денвер – господар становища. Утішені його найбільші амбіції: він має все, чим був обділений: найсучасніші комп’ютери, мобільні телефони, цифрові камери, одяг, гроші. Проте біда в тому, що немає перед ким хизуватися: усі заклопотані спільною проблемою – втратою мови та можливості порозумітися. Завершення історії життя Васі трагікомічне: він сам стає почварою, оброслою золотавим хутром (подіяли краплі, які щоночі капає хлопцю у вухо мутант) [4, с. 17], зате обвішаний мобільниками, цифровими апаратами, з грубою чорною барсеткою на поясі. Автор показує своїх героїв в екстремальній ситуації, адже найкраще пізнається людина у випробуваннях, про що свідчить поведінка школяра. Авторка зобразила матеріальну сторону школяра-Васі, який на все готовий заради грошей, комп’ютера, мобільного телефону, що характеризує майже половину дітей у реальному світі сьогодення.

Сучасні “гендерні тексти”, розраховані на дитячу рецепцію, побудовані за пригодницьким принципом з елементами детективу, гри, фантастики, з урахуванням специфіки дитячого сприйняття художньої реальності, й засвідчують трансформацію гендерних рис.

Авторський ігровий стиль, що передбачає насамперед гру мовними ресурсами, актуалізує авторське іронічне бачення дійсності, за допомогою якого досягається естетичний ефект.

Галина Малик, конструюючи образи твору, інтуїтивно “шукає” гострі (з педагогічного погляду) епізоди з їхнього шкільного життя з такою подієвою концентрацією, що дає змогу вловити найважливіше в їх характерах і по-можливості доступно і зрозуміло презентувати їх читачеві. Автор при цьому демонструє знання психології дитини й підлітка, педагогічний хист і обізнаність у тонкощах проблем виховання, які часто межують з надмірною дидактикою й моралізаторською наївністю. Наприклад, у збірці “Сміятися заборонено!” у невеличкому оповіданні “Про Свету Сушко” письменниця зображує шкільну мораль, що на уроках потрібно вчитися і уважно слухати, а не спати на останній парті: “Света Сушко дуже любила спати. Якось вона заснула на уроці. Урок закінчився, Света спить. Всі пішли додому, зачинили школу, а Света спить.....” [6, с. 87]; у творі “Про Миколу Микитася” Галина Малик нам хоче донести,

що потрібно вести здоровий спосіб життя школярам і не тільки, не треба палити, а треба дітям вчитися у школі: *“Микола Микитась навчився палити за шкільним туалетом. Візьме сигарету в зуби, припалить і попихкує. – А хлопці, хто не вміє, просять: – Навчи, навчи, Микито!”* [6, с. 88]; у творі “Про Вітю Димченка” письменниця закликає школярів ніколи не обманювати вчителів, коли не вивчив домашнє завдання, а то *“дим із рота піде...”*: *“Вітя Димченко біля дошки відповідав урок. Вірніше, НЕ ВІДПОВІДАВ, бо нічого не знав. – Димченко, ти вчив дома правило? – спитала Надія Михайлівна. — Чесне слово, вчив! – сказав Вітя. — Я аж двадцять разів повторював! Після цих слів у Віті з рота почав клубами валити густий білий дим”* [6, с. 90].

Тема школи у творах Галини Малик вводить читача у світ веселих пригод. Деякі з них за змістом дуже близькі до народних. Відомі фольклорні сюжети набувають в її інтерпретації нових акцентів, більш відповідних світосприйманню дітей. Новаторство письменниці полягає в тому, що вона створила нову текстову тканину – виклад відомих сюжетів. По суті, це друге народження давніх казок: *“Сергій Бузькин зробив собі металістський костюм. Напильовав на куртку і штани металевих бляшок, одягнув на руки і шию металеві ланцюжки, ще й на ранець блискучу наклейку “Хеві метал” приліпив. Та й пішов до школи. А по дорозі його сорока вкрала й у гніздечко принесла”* [6, с. 86], Галина Малик по-новому розповіла віршовану казку “Сорока-білобока...”; *“...Коли це їде повз школу принц на коні. Почали всі його просити: – Ходіть, поцілуйте нашу Сплячу Красуню. Може, вона прокинеться? Прийшов принц, подивився, та й каже: – Не буду я її цілувати! Вона вся навутинням заросла і пилюкою припала! Самі її цілуйте! Та й поїхав далі на своєму коні. А Света Сушко так і залишилася на все життя без принца”* [6, с. 87] – у процесі роботи над старою казкою авторка збагачує її новими барвами – авторською іронією – “Принц і Спляча Красуня”; *“...– Микита – це котрий у кожах. Кожум’яка. А Змії Горинич – це у котрого дим із рота! Диви, який, ще й обдурює! Ану, поїхали з нами! І довелося Миколці Микитасю працювати на зірці Альфа Центавра Змієм Гориничем, аж поки в нього сигарети скінчилися...”* [6, с. 88]. Галина Малик створює оригінальний сюжет, який доносить до дітей “розумну мораль” через оновлену стару казку “Змії Горинич”.

Для творчості Галини Малик характерне обігрування “анатомування” слів, несподівані рими, напружений, динамічний ритм, задержувані інтонації. Короткі вірші на шкільну тематику сповнені ударної енергетики, своєю художньою тканиною ці віршики нагадують лічилки або ж бечівки. Це особливий світ письменниці, який розрахований на сприйняття школярем особливої теми – теми школи: *“Я багато літер знаю – як букварик відкриваю, у рядок вони стають – теж мене упізнають”* [5, с. 356]; *“Я сьогодні вчила брата букву А розпізнавати”* [5, с. 362]; *“...І на зборах в класі крикнув з місця Вася: – Та зате я з гірки їду на п’ятірки”* [5, с. 363].

Галина Малик зробила вагомий внесок у скарбницю сучасної дитячої літератури для дітей різних вікових категорій. У своїх творах письменниця тактовно вчить дітей шкільної моральності на теренах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабович Г. Функції жанру і стилю у становленні української літератури / Г. Грабович // До історії української літератури : дослідження, есе, полеміка. — К., 1997. — С. 23 – 33.
2. Єфімов О. А після канікул... / О. Єфімов // Література. Діти. Час. — К., 1982. — С. 112 – 115.
3. Жулинський М. Українська література на межі тисячоліть / М. Жулинський // Слово і доля : навч. посіб. — К., 2002. — С. 625.

4. Малик Г. Абра&Кадабра : повість-сюр / Г. Малик. — Ужгород. : Поліграфцентр “Ліра”, 2011. — 94 с.
5. Малик Г. Неймовірні історії. Вибране. / Г. Малик. — Ужгород : Карпати, 2011. — 482 с.
6. Малик Г. Сміятись заборонено! / Г. Малик. — Київ : Джерела М, 2005. — 112 с.
7. Резніченко Н. Українська проза для дітей 60 – 80-х років ХХ століття (жанрово-стильові модифікації) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Резніченко Наталія Анатоліївна ; КНУТШ. — К., 2008. — 190 с.
8. Стаднийчук Р. Проблемы формирования нравственного мира подростка в современной советской повести о школе (70-е – 80-е гг.) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филोल. наук : спец. 10.01.02 “Литература народов СССР” / Руслан Евгеньевич Стаднийчук; Ин-т лит. им. Т. Г. Шевченко АН УССР. — Киев, 1990. — 17 с.

REFERENCES

1. Grabovich G. Funkcii janru i stilyu u stanovlenni ukrainskoi literaturi / G.Grabovich // Do istorii ukrainskoi literaturi doslidjennya ese polemika. — K., 1997. — P. 23–33.
2. Efimov O. A pislya kanikul... / O. Efimov // Literatura. Diti. Chas. — K., 1982. — P. 112–115.
3. Julinskii M. Ukrainska literatura na meji tisyacholit / M. Julinskii // Slovo i dolya navch. posib. — K., 2002. — P. 625.
4. Malik G. Abra&Kadabra : povist-syur / G. Malik. — Ujgorod.–Poligrafcentr “Lira”, 2011. — 94 p.
5. Malik G. Neimovirni istorii. Vibrane / G. Malik. — Ujgorod–Karpati–2011. — 482 p.
6. Malik G. Smiyatis zaboroneno! / G. Malik. — Kyev — Djerela M.–2005. — 112 p.
7. Reznichenko N. Ukrainska proza dlya ditei 60 – 80-h rokiv XX stolittya janrovo stilovi modifikacii, – dis. kand. filol. nauk – 10.01.01 / Reznichenko Nataliya Anatoliivna ; KNUTSh. — K. – 2008. — 190 p.
8. Stadniichuk R. Problemi formirovaniya нравstvennogo mira podrostka v sovremennoi sovetskoj povesti o shkole –70-e – 80-e gg., _ avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. filol. nauk spec. 10.01.02 “Literatura narodov SSSR” / Ruslan Evgenevich Stadniichuk ; Int lit. im. T. G. Shevchenko AN USSR. — K.,1990. — 17 p.

УДК 821.161.2:82-31

ПОЕТИКА КОЛЬОРУ В РОМАНІ «ЧОРНА ДОШКА» Н. ДОЛЯК

Хом'як Т.В., к. філол. н., професор

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
d-filf@znu.edu.ua

Стаття присвячена розкриттю поетики кольору в романі «Чорна дошка» Н. Доляк. Колір у ньому є важливим засобом моделювання голодомору 1932-1933 років на Україні, конкретно: на Вінниччині.
Ключові слова: голодомор, деталь, колір, оксиморон, пейзаж, портрет, символ.

ПОЭТИКА ЦВЕТА В РОМАНЕ «ЧЕРНАЯ ДОСКА» Н. ДОЛЯК

Хомяк Т.В.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

Статья посвящена раскрытию поэтики цвета в романе «Черная доска» Н. Доляк. Цвет в нем – важное средство моделирования голодомора 1932-1933 годов на Украине, конкретно: на Винниччине.

Ключевые слова: голодомор, деталь, цвет, оксиморон, пейзаж, портрет, символ.